

ՄԱՅԻՍ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Redaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լիզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ՀԱՄԱՆԵՐԿՐՈՐԴ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պաշտօնական թղթաւորութիւն. Պարտկոտանի և
խաղաղի յարաբերութիւնները.— Ներքին Տե-
ստութիւն. Հոսանքը վարարում է. Թաղական հո-
գաբարձութեան ծրագիր. Սովետների օգտին.
Տեղեկութիւններ էջմիածնից. Նամակ խմբագրու-
թեան. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.
Աշխատանքի հրաժարականը. Սերբական սահմանա-
դրութեան վերացումը. Նամակ Թիւրքիայից. Ար-
տաքին լուրեր.— ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ.— ԲՈՐՈՍ.— ՅԱՅ-
ՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ֆիզիկա-
կան կրթութիւնը դպրոցներում.

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԹՈՅԼՏՈՒԹԻՒՆ

Թաղաւոր կայսրը բարեհաճել է թղթ-
աւոր կամուր «նուէրներ» հանգանա-
կութիւն անել, ի նպատակ թիւրքա-
ւան և Ներքին նա հանգում բնակվող
սովատանը հայերի:

Այս այն եւրոպայի լուրը, որ հաղոր-
դում է մեզ պաշտօնապէս «Արարտ» ամ-
սագիրը, տպագրելով ներքին գործերի մի-
նիստի գրութիւնը:

Ուրեմն այսուհետեւ բացվում է բարե-
գործութեան համար մի աւելի լայն առ-
պարէզ: Այսուհետեւ, քանի զեռ շարունակ-
վում է սովոր, Բարձրագոյն հաւանութեամբ
միջոց է տրվում ուսուցանել «օգ-
նութեան» զայ թէ թիւրքաւան թշուառ-
ներին, թէ մեր երկրի սովաւորներին:

Այժմ ժամանակ է, որ ձեռք առնվին
բոլոր օրինական և նպատակայարմար մի-
ջոցները, եղած և գալիք նուիրատու-
թիւնների կանոնաւոր գործադրութեան
համար, որպէս զի գումարները հասնին
խկապէս կարօտներին և զանազան խո-
շորտների չը հանդիպեն:

Երևանեան նահանգի սովատանները, շնոր-
հիւ կառավարութեան նպատակ և մասնա-
ւոր հանգանակութիւններով, կարողացան
փոքր ի շատէ թէթեւացնել իրանց վիճակը:

Ուշագրութեան արժանի է թիւրքաւան-
ների վիճակը: Նրանց մի մասը, որ անցել
էր սահմանը և պատսպարան էր գտել
Անդրկովկասի սահմանակից գաւառներում,
կարողացաւ ստանալ մասնաւոր օգնութիւն:
Իսկ նրանք, որոնք մնացել են բուն երկրի
մէջ, թիւրքաց հայաստանում, շարունակում

են թշուառ դրութեան մէջ մնալ: Արտա-
սահմանի և նոյն իսկ թիւրքաց մայրաքա-
ղաքում, Կ. Պոլսում, տպագրվող լրագրիւնները
բերում են ամէն օր սրտաճմելի տեսարան-
ների նկարագրութիւններ:

Եւ որպէս զի նրանց օգնելու գործը կա-
րելի լինի բոլորովին հաստատ և կանոնաւոր
հիմքերի վրա դնել, անհրաժեշտ է, որ
Թիւրքիայի հայաբնակ կենտրոններում էրզ-
րումում, վանում և ուրիշ տեղերում, հիմն-
վին մասնաւոր ողջ միջոց, որոնց կարելի
լինի ուղարկել գումարներ և որոնք հըն-
կէին գումարների ստացման և գործադրու-
թեան վրա:

ՊԱՐՏԱԿԱՆ ՏԵՒ ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒ- ԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լրագրիւնները հաղորդելիս, որ իտալական
կառավարութիւնը խզելով իր դիպլոմատիա-
կան յարաբերութիւնները Նապոլիոն Դ-ի
կառավարութեան հետ, յետ է կան-
չել թէհրանի իր դեսպանին, կոմս Դոնա-
տին: Այդ դիւանագիտութեան մէջ խոշոր
քայլի շարժումը իրել է մի քաղաքա-
ցիական վէճ, որի հետ կամեւում ենք ծա-
նոթացնել ընթերցողներին:

Քսան տարի առաջ մի իտալացի վաճա-
ռական, Կոնստանտինոպոլ, երբ դեռ տրան-
զիտային ճանապարհը Ռուսաստանի միջով
չէր փակված, բերել է տալիս Եւրոպայից
ահագին քանակութեամբ գաւառներական
տպանք, թէհրանում ունեցած մագա-
զինի համար: Ապրանքը պէտք է մաքսի
ենթարկվել էնգլիշներէ խաղաղին չէ յայտ-
նում տպանքի բուն արժէքը և ցոյց
է տալիս շատ նուազ գնահատութիւն, որպէս
զի քիչ մասը վճարէ: Մօտ 200,000 ռուբլի
արժէք ունեցող տպանքը նա գնահատում
է 60,000 ռուբլի և շնորհիւ Պարսկաստա-
նում տիրող կառավարութեան, աշխոյժում
է վճարել մաքսը այդ գումարի համեմատ
և ստանալ ջափաղ, այն է տպանքի ար-
ձակման թուղթ:

Սակայն գլխաւոր մագազինները, որ բնակ-
վում է Բաղաթում, թղթ չէ տալիս, որ ապ-
րանքն անցնի, ասելով որ էնգլիշի մագա-
ստունը սխալվել է և Կոնստանտինոպոլ
տունը տպանքի բուն արժէքը, ուստի և

պահանջում է, որ Կոնստանտինոպոլում
ցուցիչ մաքս, մօտ 300 ռուբլի: Խաղաղին
մերժում է. մագազինը դիմում է թէհ-
րան, զիտաւոր կառավարչին, որ այդ ժա-
մանակ այժմեան մեծ-վիզիր Սադր-Աղաւի
հայրն էր և նրա հրամանով գրաւում է
բոլոր տպանքները: Պէտք է ասել, որ
այդ տպանքը, եթէ իր ժամանակին հաս-
նէր թէհրան, կարող էր ծախվել մինչև
600,000 ռուբլիով, որովհետեւ այդ ժամա-
նակ Եւրոպական գաւառներական տպանքի
գինը թէհրանում շատ մեծ էր:

Այդպէս ծագում է վէճ. իտալացին
պահանջում է, որ տպանքը կառավարու-
թիւնը հատուցանէ իր բոլոր վնասները,
քանի որ նա ձեռքին ունէր ջափաղ և ապ-
րանքը մագազինից անցել էր, և ոչ մի իրա-
ւունք չը կար գրաւելու: Ամբողջ տպանքը
անցնում են. տպանքը կառավարութիւնը
համաձայնվում է վերադարձնել տպանքը և
մի մասնաւոր փոխարինութիւն անել, բայց
Կոնստանտինոպոլի կրկնով, որ տպանքը փչա-
ցած կը լինի, հրաժարվում է ընդունել և
պահանջում է ամբողջ 600,000 ռուբլին:

Այդ գործը վարելու և իր հպատակին
պաշտպանելու համար, իտալական հաստա-
տում է թէհրանում դեսպանատուն և ու-
ղարկում է իրեն դեսպան կոմս Դոնատին:
Բայց այդ դեսպանատան պահանջութեան
բոլոր ծախսերը և պահանջում է տպանքի
կառավարութիւնից, պահանջանքներով, թէ
յատկապէս այդ դասն է եղել պատճառ,
որ իտալական արտաքին գործերի մինիստ-
րութիւնը ընկել է մի այդպիսի ծախսի
մար: Եւ ահա 300 ռուբլու մի չնչին գու-
նարի համար իտալական կառավարութիւ-
նը մի քանի միլիոն ֆրանկի պահանջ է
անում տպանքի կառավարութիւնից: Դա
կառավարութիւնը մերժում է կատարել այդ
պահանջը: Անցնում են դարձաւ տպանքի
և վերջապէս, երկու կողմից ևս համաձայնու-
թիւն է կայանում 1890 թվին, վէճի քնն-
նութիւնը և վճիռը յանձնել Պոլսի անդ-
լիական դեսպան սըր Վիլիամ Ուայտին,
իրեն միջնորդ դատաւորի: Երկու կողմից
ևս ստորագրութիւն են տալիս, որով պար-
տաւորվում են անպայման ընդունել Ուայ-
տի վճիռը:

Վերջինս հետեւեալ վճիռն է տալիս.

տպանքը կառավարութիւնը պէտք է վճարէ
Կոնստանտինոպոլի տպանքի եռապատիկ արժէքը,
բայց հիմն ընդունելով ոչ թէ տպանքի
բուն արժողութիւնը, այլ այն, ինչպէս նա
ինքն է գնահատել:

Այդ վճիռի գործութեամբ, Կոնստանտինոպոլի
ստանալով մօտաւորապէս 180,000 ռուբլի, իսկ
տպանքը պէտք է համարվէր սեպհականու-
թիւն տպանքի կառավարութեան:

Այդ պարսից կառավարութեան համար
վերին աստիճանի նպատաւոր վճիռը իս-
կայն իրագործվեց նրա կողմից և նա շտա-
պեց ներկայացնել սըր Ուայտին 180,000
ռուբլին և տիրացաւ տպանքին, որը ծա-
խելով ստացաւ մօտ 200,000 ռուբլի:

Քսանի որ սըր Ուայտ կենդանի էր, իտա-
լական կառավարութիւնը լուում էր, նրա
մահից յետոյ նա նորից հաջը բարձրացրեց,
որ վէճը վերադառնար: Պարսիկները մերժե-
ցին, և մերժեցին իսկապէս վճարաւոր, ապա-
ցուցանելով թէ՛ 1) ամէն մի վճիռ, որ
արձակում է միջնորդ դատաւոր, այլ ևս
ոչ մի վերադառնութեան չէ ենթարկվում:
2) ինքն իտալական կառավարութիւնը
պաշտօնապէս պարտաւորվել է անպայման
ընդունել Ուայտի վճիռը: 3) միջադպրի
օրէնքների և Պարսկաստանի եւրոպական
մի քանի պետութիւնների հետ ունեցած
դաշնագրիւններ հիման վրա, միջնորդ դա-
տաւորի վճիռը վերջնական է:

Սակայն իտալական կառավարութիւնը չը
համաձայնվեց այդ առարկութիւնների հետ,
և սպառնաց խզել իր դիւանագիտական յա-
րաբերութիւնները, եթէ տպանքը կառավա-
րութիւնը չը զիջանէ. և որովհետեւ այդ
զիջումը տեղի չունեցաւ, կոմս Դոնատո Դա-
հից յետ պահանջեց իր հաւատարմա-
թիւնը և ստանալով, հեռացաւ թէհրա-
նից:

Եւ այդպէս երկու պետութիւնների մէջ
դիպլոմատիական յարաբերութիւնները խզ-
ված են: Հաւանօրէն հետեւեալները կը
պարզվին շատ շուտով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՍԱՐԵՎ ՎԱՐԱՐՈՒՄ Է

Հոսանքը ոչ թէ միայն սկսված է, ինչպէս

նրա ապարանքի վրա՝ դեռ ամբողջ ոտը է դրել:

Սակայն ամբողջ Եւրոպայում վաղուց արդէն
յիզակալվել է մանկավարժների և բժիշկների
հայեացքը դպրոցական մարդկութիւնների վրա:
Անգլիական սիստեմը ընդունված է իւրեւ լաւա-
գոյնը և միայն նպատակայարմարը: Անգլիացի
վաղուց արդէն մտցրել էին իրանց դպրոցներում
Ֆիզիկական կրթութեան մի ուրիշ ձև, որը խիստ
մօտ էր յունական մեթոդին, այսինքն, ազատ
շարժումներով, սիստեմ, առանց ազա-
րանքների: Անգլիկ մեթոդն է ֆիզիկական մա-
թոլիկութեան (վաղ, թուրք, ծանրութիւնների նե-
տուն և այլն) և ընկերական խաղերի, որոնց
թիւր մեծ է:— Գնդակահար, կրիքիտ, Վոլան և
այլն: Այդ սիստեմի շնորհիւ Անգլիան այսօր կարող
է պարծնաւ իր որդը ինչպիսիական ֆիզիկական
զարգացմամբ:

Ռուսաստանը նոր է սկսել զբաղվել այդ կարևոր
խնդրով, պրոֆէսոր Լեոնաֆտի տուած զարկից
յետոյ: Լեոնաֆտը ուսումնասիրելով Եւրոպայում
գոյութիւն ունեցող մարմնամարզական սիստեմ-
ները, մի ծրագիր գրեց դպրոցների համար, ծրա-
գիր, որի մէջ մեծ տեղ էր տալիս ազատ (առանց
ապարանքների) վարժութիւններին: Այսօր բժ-
Պակրովսկու, Վերնիկու և ուրիշների ջանքերով
մի նոր ուղղութիւն շարժում է սկսվել Ռուսաստա-
նում զէպի անգլիական սիստեմի ներմուծումը պե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

(Դպրոցական առողջապահութիւն—IX)

Անտարակապ դպրոցական առողջապահութեան
մէջ չը կայ աւելի կարևոր խնդիր, քան թէ ման-
կան ֆիզիկական դաստիարակութեան
խնդիրը: Հասկանալի է, որ ամէն դարերում ա-
ռանձին հոգի են տածած անող սերունդը զար-
գացնելու մասին, մասնաւոր դպրոցի մէջ, որը,
մեզ դրադեցնող տեսակետից, մի բանտ է մանուկ-
ների համար: Եւ, ճշմարիտ որ, այստեղ երկխա-
ները, ժամերով անշարժութեան մատնված,— վաղ,
ճնշող միջնորդի մէջ,— նմանում են բանտարկեալ-
ների, որոնց ձեռներն ու ոտները չը թափանցի, դա-
տապարտել են անշարժութեան: Այն ինչ, լազ-
րանքի խօսքերով, պահանջը զէպի շարժողու-
թիւնը նոյն չափով ծանր և ստիպողական մի
զգացումն է, ինչ որ են քաղցը ու ստանում, այն
պէս պահանջը բաւականութիւն չէ ստանում, այն
ժամանակ առաջանում են առանձին անհանգս-
տութիւն, զրգուռն և ներգրային վրդուռն:
«Թէ որչափ մեծ է մարդու պահանջը զէպի,
շարժողութիւնը, ակներև է այն իրողութիւնից,
որ հասած մարդու միանունները (շարժողութեան

այս օրգանները) նրա մարմնի կէսն են կազմում,
ասում է Սվետլովսկին: Վերջ չը պէտք է մո-
ռանալ նոյնպէս, շարունակում է նա, որ միա-
նունները աշխատութիւնը բարեկեան է մարմնի
անդառնութիւնը, արողացնելով արեան հոսքը ու
չնչառնութիւնը: Չը բանող միանունների մէջ հա-
մեմատաբար քիչ արին է հոտում, այս պատճառով
միանունը վատ է կերակրվում, իսկ եթէ նրա ան-
գործութիւնը չափազանց տեղեկան է, նա հի-
ւանդանում է:

Հին դարերում մանկան ֆիզիկական զարգա-
ցումն աւելի էր զբաղեցնում մարդկանց: Յոյն
հայրը նախամեծար էր համարում իր որդուն ան-
գրագէտ, բայց առողջ և ուժեղ տեսնել, քան թէ
կարդացող, բայց թուամարմին:

Ֆիզիկական մարդկութիւնները մեծ յարգանք
էին վայելում յոյների մէջ: Պաշտօնի նման գիտ-
նականները չէին քաջվում հրապարակ դուրս դա-
լիւնց ուժը ցոյց տալու: Յայտնի է, որ Յունաս-
տանում մեծ ծիսով կատարվում էին հրապարա-
կական խաղեր, յանուն աստուածների: Նրանք
յայտնի էին օլիմպիական, նեմիական, պիթիա-
կան անուններով: Սրանց մէջ յաղթանակողները
աստուածային փառքին էին արժանանում: Յունաս-
տանում մարմնամարզութիւն սովորեցնում էին
առանձին ուսումնաւարաններում, որոնք կոչվում
էին պալիստրա, գիմնազիոն, դրոմոս և հիւպո-
դրոմոս: Միջին դարերում մանուկներին, մասաւ

Типографія Кандел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. 688.